

Zpracování obrazu pomocí neuronových sítí

Blok 1: Úvod do zpracování obrazu a neuronových sítí

Michal Vašinek

9. května 2025

- ▶ Slidy a zdrojové kódy jsou k dispozici na GitHubu:
<https://github.com/mvasinek/image-mendeluni>
- ▶ Prezentace vychází z kurzu: Convolutional Neural Networks od Andrew Ng (Stanford University, Coursera), <https://www.coursera.org/learn/convolutional-neural-networks/>
- ▶ Základy neuronových sítí, pak z mých přednášek.

Motivace

"I think if you work as a radiologist, you are like the coyote that's already over the edge of the cliff but hasn't yet looked down,"

"People should stop training radiologists now. It's just completely obvious within five years deep learning is going to do better than radiologists .... It might be 10 years, but we've got plenty of radiologists already."

Geoffrey Hinton (2016)

"AI won't replace radiologists, but radiologists who use AI will replace those who don't."

Jordan Perchik (2020)

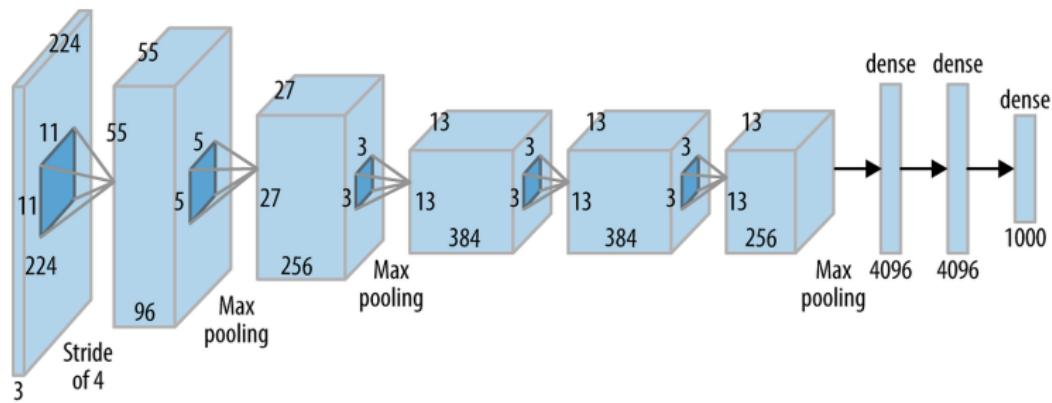
ImageNet

- ▶ V roce 2006 profesorka Fei-Fei Li ze Stanfordu navrhla sestavení obří databáze obrázků.
- ▶ Více než 14 miliónů obrázků a 20 000 kategorií.
- ▶ Komunita se zapojila do anotování datasetu.
- ▶ V roce 2010 vyhlášen ImageNet Challenge.

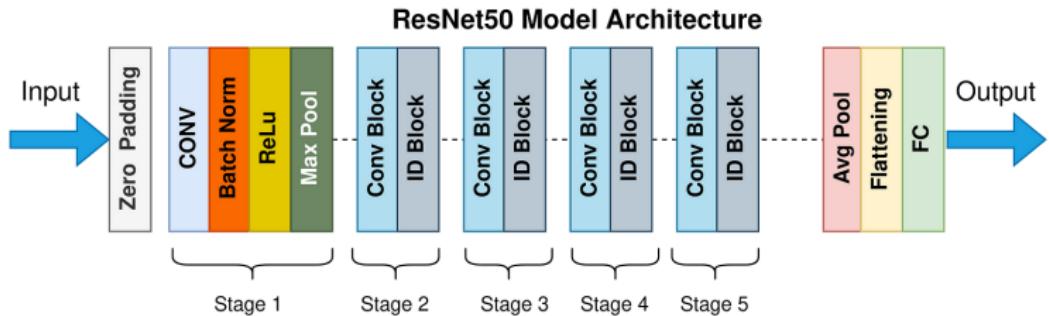
AlexNet - 2012 revoluce v oblasti zpracování obrazu

- ▶ AlexNet – hluboká konvoluční neuronová síť s 8 vrstvami.
- ▶ Autoři: Alex Krizhevsky, Ilya Sutskever, Geoffrey Hinton.
- ▶ V roce 2012 získal první místo v ImageNet Challenge.
- ▶ Nejlepší klasický algoritmus pro zpracování obrazu dosáhl chybosti kolem 26%.
- ▶ AlexNet měl chybu 15,3% a navíc byl výrazně rychlejší než ostatní algoritmy.

2015 - ResNet

- ▶ ResNet – hluboká konvoluční neuronová síť s 152 vrstvami.
- ▶ Autoři: Kaiming He, Xiangyu Zhang, Shaoqing Ren, Jian Sun.
- ▶ V roce 2015 získal první místo v ImageNet Challenge.
- ▶ Chyba 3,57% - dosáhli úrovně lidského hodnotitele.

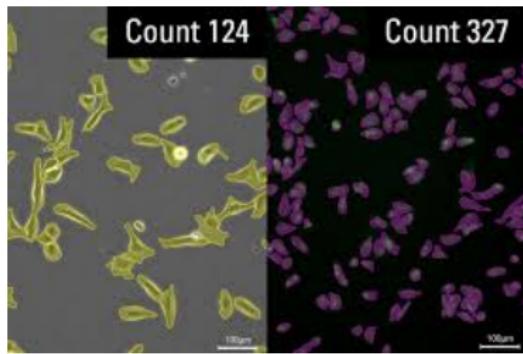

Motivace a úvod

- ▶ Zpracování obrazu v biologii: mikroskopická data, analýza buněk, detekce struktur
- ▶ Potřeba automatizace: manuální analýza je časově náročná a subjektivní
- ▶ Ukázky úloh:
  - ▶ **Počítání buněk** (např. během kultivace nebo screening testů)
  - ▶ **Detekce struktur** (např. jádra, mitochondrie)
  - ▶ **Klasifikace mikroorganismů** (např. podle tvaru nebo fluorescenční značky)

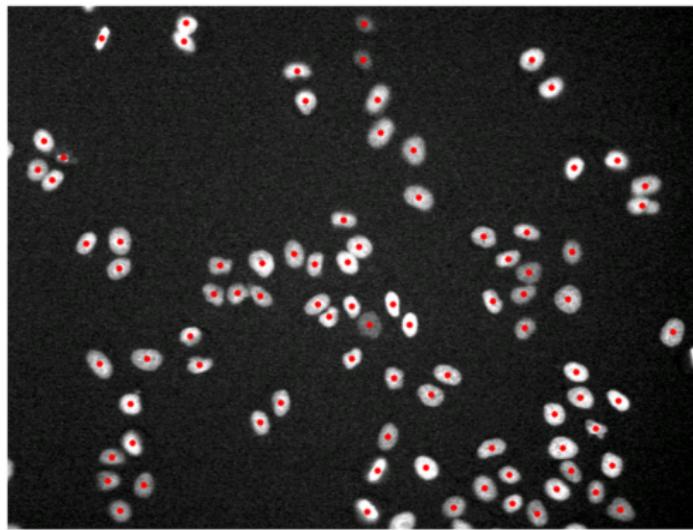
Ukázka: Počítání buněk

- ▶ Automatické počítání buněk ve snímcích z mikroskopu
- ▶ Výhody oproti manuálnímu značení: rychlosť, menší chybovost

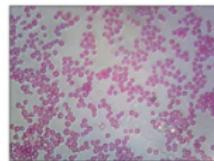
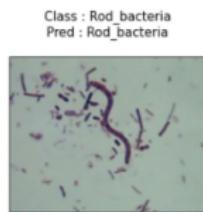
Ukázka: Detekce struktur

- ▶ Identifikace organel (např. jádro, mitochondrie)
- ▶ Pomocí prahování a segmentace

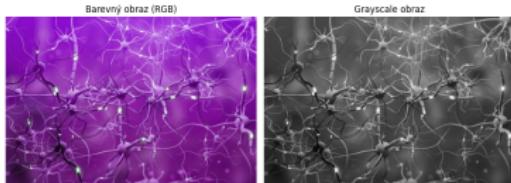
Ukázka: Klasifikace mikroorganismů

- ▶ Rozpoznání druhu mikroorganismu dle obrazu
- ▶ Aplikace v diagnostice, výzkumu, ekologii

Obraz jako matice

- ▶ Digitální obraz je tvořen mřížkou bodů (pixelů), každý pixel nese informaci o jasu nebo barvě.
- ▶ **Grayscale (černobílý) obraz:** každý pixel má hodnotu od 0 (černá) do 255 (bílá).
- ▶ **RGB obraz:** každý pixel obsahuje tři hodnoty – červenou (R), zelenou (G) a modrou (B), každá v rozsahu 0–255.
- ▶ Obraz tedy reprezentujeme jednou hodnotou (grayscale) nebo třemi hodnotami (RGB) matici.

Mikroskopické obrazy a formáty souborů

- ▶ Mikroskopy typicky produkují snímky v odstínech šedi (grayscale).
- ▶ Důvod: zachycení intenzity světla nebo fluorescence v jedné vlnové délce.
- ▶ Používají se hlavně tyto formáty:
  - ▶ **TIFF (.tif)** – bezztrátový, podporuje více kanálů a hloubek, vhodný pro vědecké účely.
  - ▶ **PNG (.png)** – bezztrátový, vhodný pro prezentace, ne vždy podporuje metadata.
  - ▶ **JPG (.jpg)** – ztrátová komprese, menší soubor, ale nevhodný pro analýzu dat.
- ▶ TIFF je nejčastěji používaný ve výzkumu – zachovává kvalitu a metadata (např. měřítko).

Histogram, kontrast, jas

- ▶ **Histogram** je graf, který ukazuje, kolik pixelů v obrázku má určitou úroveň jasu (od 0 do 255).
- ▶ Pomáhá pochopit rozložení světlých a tmavých oblastí v obraze.
- ▶ Pokud je většina pixelů tmavá, histogram bude mít vrchol vlevo, u světlých obrazů vpravo.
- ▶ Může odhalit špatně nasvětlený nebo kontrastní snímek.
- ▶ Na základě histogramu lze upravit kontrast a jas, aby byly detaily lépe viditelné.
- ▶ V biologii často potřebujeme zvýraznit struktury – histogram pomáhá zjistit, zda je potřeba obraz zpracovat.

Prahování – jednoduchá segmentace

- ▶ **Prahování** je proces, kdy se obraz převede na černobílý (binární) podle daného prahu.
- ▶ Každý pixel s jasem vyšším než práh je nastaven na bílou (1), ostatní na černou (0).
- ▶ Cílem je oddělit objekty (např. buňky) od pozadí.
- ▶ Používá se, když jsou objekty dobře kontrastní vůči pozadí.
- ▶ Existují dva typy:
  - ▶ **Statické prahování:** pevně daný práh (např. 128).
  - ▶ **Adaptivní prahování:** práh se počítá lokálně pro každou část obrazu.
- ▶ Nevhodné pro obrazy s nehomogenním osvětlením.

Adaptivní prahování podrobněji

- ▶ U adaptivního prahování se hodnota prahu stanovuje individuálně pro každou oblast (okno) v obrazu.
- ▶ Vhodné pro snímky s nerovnoměrným osvětlením nebo stínováním.
- ▶ Typy adaptivního prahování:
  - ▶ **Průměr okolí (mean)** – práh je dán průměrnou hodnotou v okolním okně.
  - ▶ **Gaussovo vážené průměrování (Gaussian)** – větší váha je dána blízkým pixelům.
- ▶ Parametry: velikost okna (např. 11×11), konstanta C, která se odečítá od výpočtu.
- ▶ Výhoda: umí zvýraznit detaily v různě osvětlených částech snímku.
- ▶ Nevýhoda: citlivost na velikost okna a šum v obrazu.

Gaussův filtr – rozmazání obrazu

- ▶ Gaussův filtr je metoda pro **potlačení šumu** v obraze pomocí rozmazání.
- ▶ Používá konvoluci obrazu s gaussovskou funkcí (zvoncovitý profil).
- ▶ Efektivně vyhlazuje přechody a snižuje detail – vhodný jako předzpracování pro segmentaci nebo detekci hran.
- ▶ Parametry:
  - ▶ Velikost jádra (např. 3x3, 5x5) – určuje rozsah rozmazání.
  - ▶ Směrodatná odchylka σ – určuje šířku filtru.
- ▶ Výhody: jednoduchost, rychlosť, dobré potlačení šumu.
- ▶ Nevýhoda: může rozmazat jemné detaily objektů.

Sobelův filtr – detekce hran

- ▶ Sobelův filtr slouží k **detekci hran** v obrazu – oblastí s náhlou změnou jasu.
- ▶ Funguje na základě výpočtu derivace obrazu (změny intenzity).
- ▶ Využívá dva filtry – pro horizontální a vertikální směr (Sobel X a Sobel Y).
- ▶ Kombinací obou vznikne gradientová mapa – detekce hran v různých směrech.
- ▶ Časté využití pro zvýraznění kontur buněk nebo struktur.
- ▶ Nevýhoda: citlivost na šum – často se kombinuje s rozmazáním (např. Gauss).

Mediánový filtr – odstranění šumu

- ▶ Mediánový filtr slouží k **odstranění impulsního šumu** z obrazu.
- ▶ Na rozdíl od Gaussova filtru nezpůsobuje rozmazání hran.
- ▶ Každý pixel se nahradí **mediánem** hodnot ze svého okolí (např. 3x3 nebo 5x5).
- ▶ Vhodný pro biologické snímky, kde je důležité zachovat tvary buněk a kontury.
- ▶ Výhody:
  - ▶ zachování hran a struktur,
  - ▶ účinný proti „salt and pepper“ šumu.
- ▶ Nevýhoda: méně účinný u jiných typů šumu (např. Gaussovského).

Otsuovo prahování

- ▶ Otsuova metoda automaticky najde optimální práh pro rozdělení histogramu na dvě třídy (pozadí a objekt).
- ▶ Práh se volí tak, aby minimalizoval rozptyl uvnitř tříd (a maximalizoval rozptyl mezi nimi).
- ▶ Vhodné, když histogram ukazuje dvě výrazné skupiny jasových hodnot.
- ▶ Výhoda: není třeba ručně nastavovat práh.
- ▶ Nevýhoda: nefunguje dobře, pokud se objekty a pozadí překrývají nebo nemají dostatečný kontrast.

Morfologické operace

- ▶ Slouží k úpravám tvaru binárních objektů po segmentaci (např. po prahování).
- ▶ Dvě základní operace:
  - ▶ **Eroze:** zmenšuje objekty, odstraňuje malé detaily.
  - ▶ **Dilatace:** rozšiřuje objekty, vyplňuje mezery.
- ▶ Kombinace:
  - ▶ **Otevření (opening):** eroze + dilatace – odstraní šum.
  - ▶ **Zavření (closing):** dilatace + eroze – vyplní mezery.
- ▶ Užitečné pro čištění obrazu před detekcí objektů nebo počítáním buněk.
- ▶ Vhodné použít po binarizaci obrazu.

Ukázka v Pythonu (Jupyter)

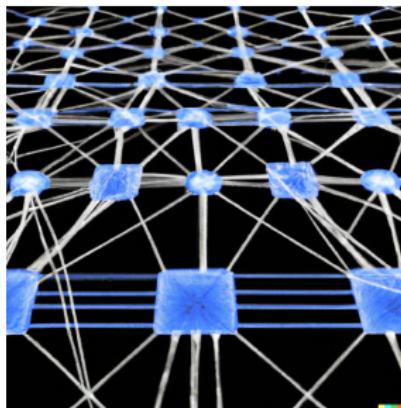
- ▶ Knihovny: OpenCV, scikit-image, matplotlib
- ▶ Načtení a zobrazení obrázku
- ▶ Úprava kontrastu a prahování

```
import cv2, matplotlib.pyplot as plt
```

Co jsou to neuronové sítě?

Neuronová síť

Systém vzájemně propojených neuronů, který může být trénován a použit pro rozpoznávání vzorů, predikci, klasifikaci a další úkoly.

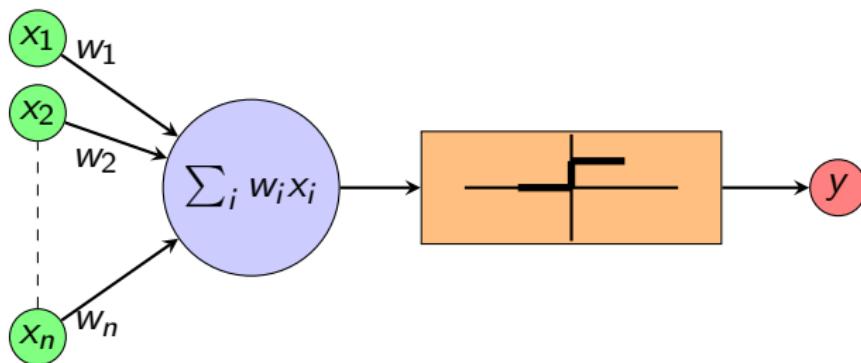

Obrázek: Obrázek vygenerovaný DALL-E 2 od OpenAI. Dotaz: umělá neuronová síť.

Základní pojmy – Neuron

Neuron

Základní stavební jednotka neuronových sítí, zjednodušený model buňky lidského mozku.

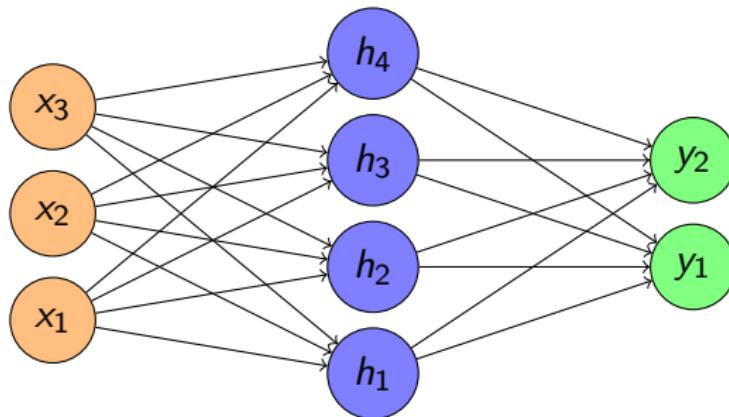

Obrázek: Model umělého neuronu podle McCullougha a Pittse.

Základní pojmy – Architektury

Architektury

Neuronové sítě mohou mít různá uspořádání neuronů do funkčních hierarchií, včetně jedno-vrstvých perceptronů a složitých hlubokých neuronových sítí.

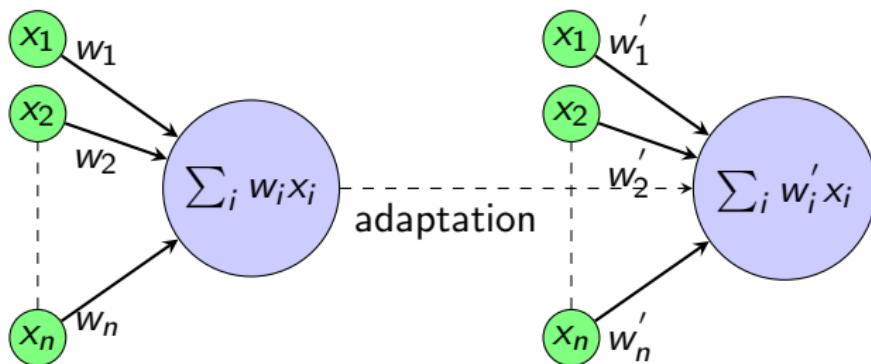

Obrázek: Plně propojené neurony s jednou skrytou vrstvou a dvěma výstupními neurony.

Základní pojmy – Učení

Učení

- ▶ Neuronové sítě se učí ze školicích dat pomocí algoritmů, jako je zpětná propagace (Backpropagation).
- ▶ Učení neuronové sítě je založeno na přizpůsobování vah za účelem snížení rozdílu mezi očekávaným a predikovaným výstupem.

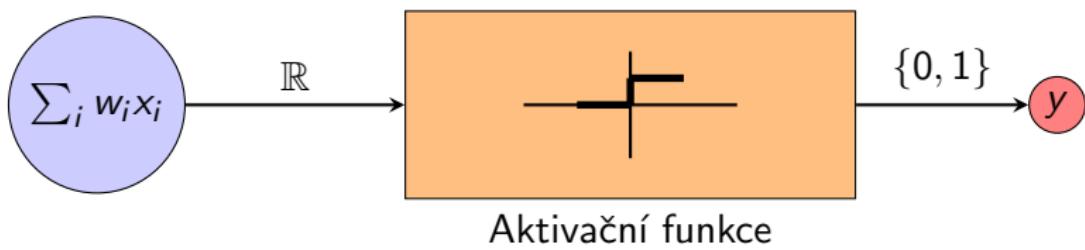

Obrázek: Učení je proces přizpůsobování vah v neuronové síti.

Základní pojmy – Aktivační funkce

Aktivační funkce

Každý neuron používá aktivační funkci k určení výstupu na základě vážených vstupů a prahové hodnoty.

Obrázek: Aktivační funkce převádí prostor vstupních hodnot na prostor výstupních hodnot. V tomto případě převádí množinu reálných čísel $\mathbb{R}$ na množinu $\{0, 1\}$.

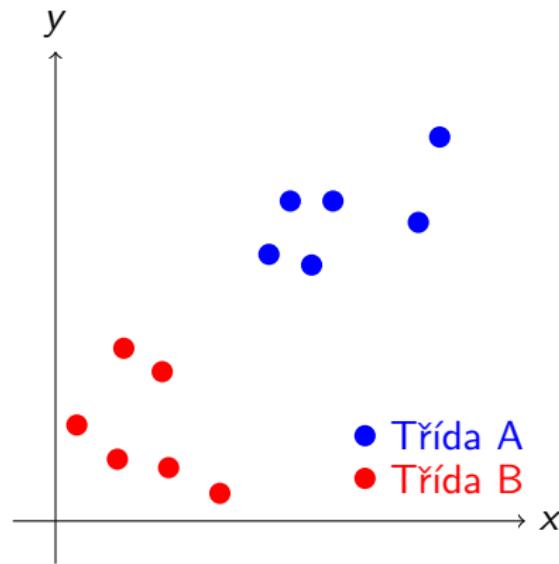
Neuronové sítě – Historický vývoj

- ▶ **1943:** Model neuronu McCulloch-Pitts
- ▶ **1957:** Frank Rosenblatt představil perceptron
- ▶ **1980s:** Zpětná propagace (Backpropagation)
- ▶ **1990s:** SVM (Support Vector Machines)
- ▶ **2000s:** Hluboké neuronové sítě – Geoffrey Hinton
- ▶ **2010s:** Hluboké učení (Deep Learning), vítěz soutěže ImageNet
- ▶ **2020s:** Neuronové sítě všude – autonomní vozidla, velké jazykové modely (OpenAI – ChatGPT, Google – Gemini), překlady založené na hlubokém učení (DeepL)

Motivace

Binární klasifikace

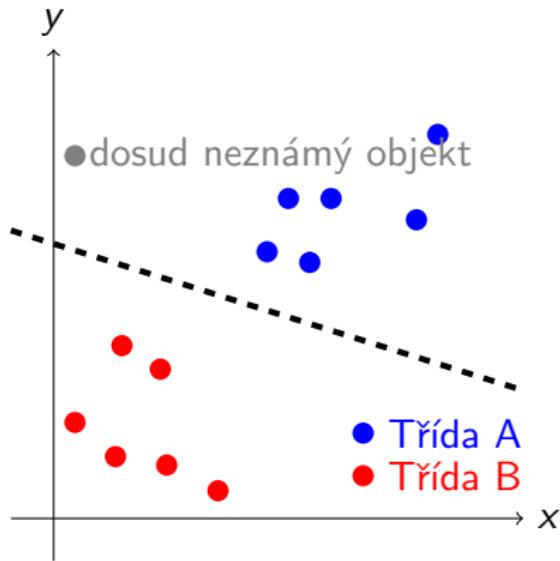
Představme si, že máme záznamy reprezentující dvě třídy objektů a že jsme u každého objektu změřili dvě hodnoty x a y . Cílem je najít přímku, která co nejlépe oddělí tyto dvě třídy.

Motivace

Binární klasifikace

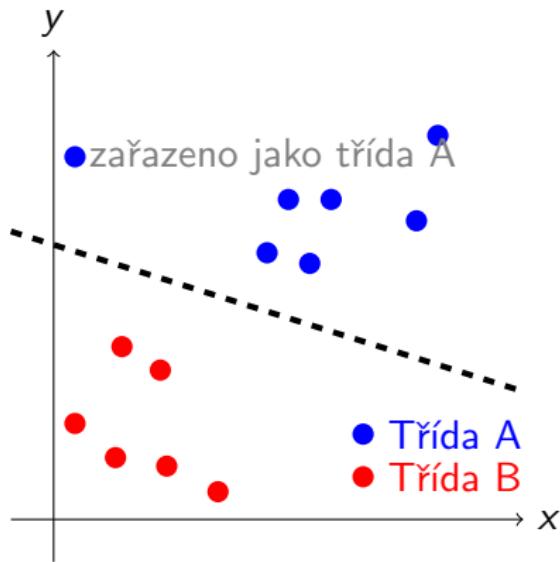
Pokud dokážeme nalézt oddělující přímku, mohli bychom automaticky klasifikovat záznamy podle hodnot x a y .

Motivace

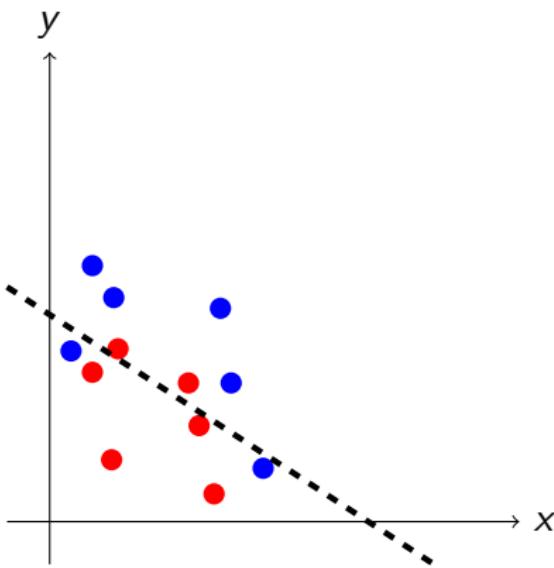
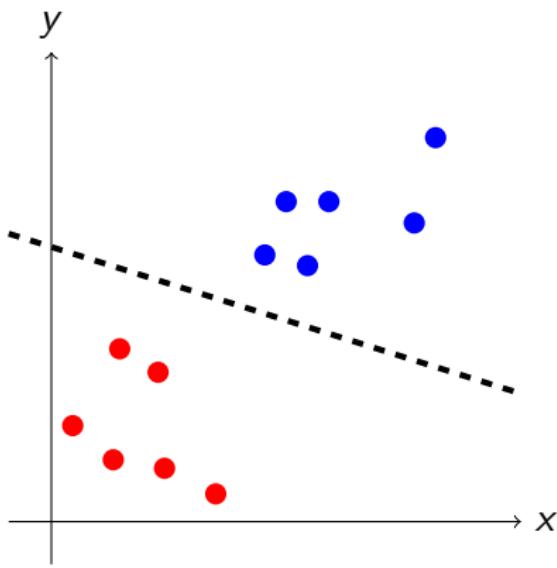
Binární klasifikace

Pokud se objekt nachází nad oddělující přímkou, je zařazen do třídy A, v opačném případě do třídy B.

Lineárne separovateľná množina dat

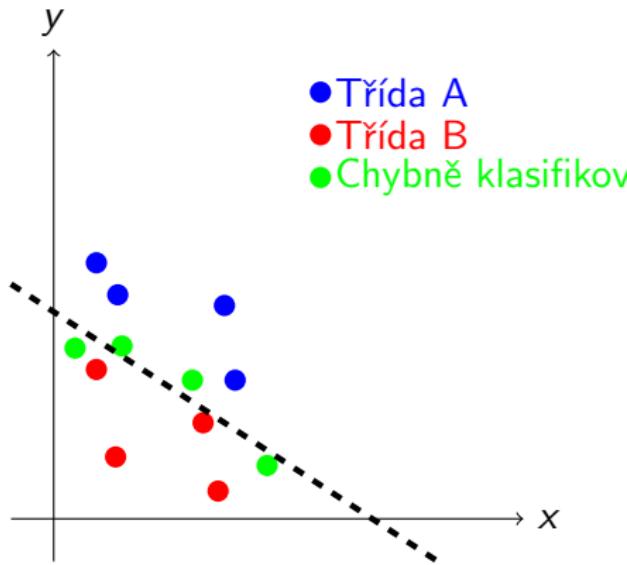
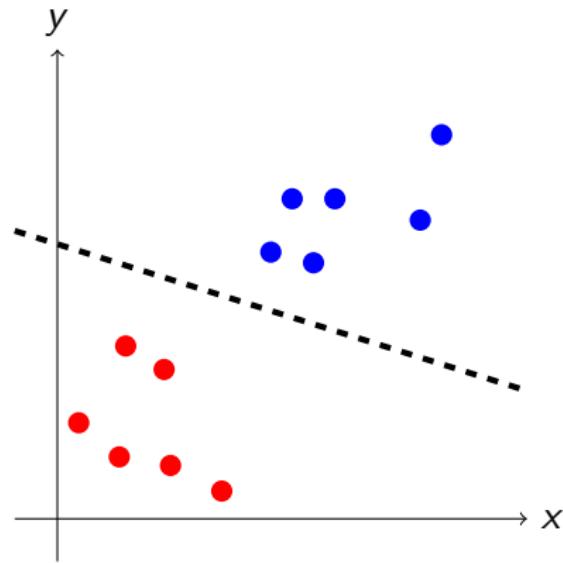
- ▶ **Lineárne separovateľná** – jsme schopni najíť oddelujúci priamku.
- ▶ **Lineárne neseparovateľná** – nejsme schopni najíť oddelujúci priamku.

Lineárně neseparovatelná množina dat

Chybně klasifikované záznamy

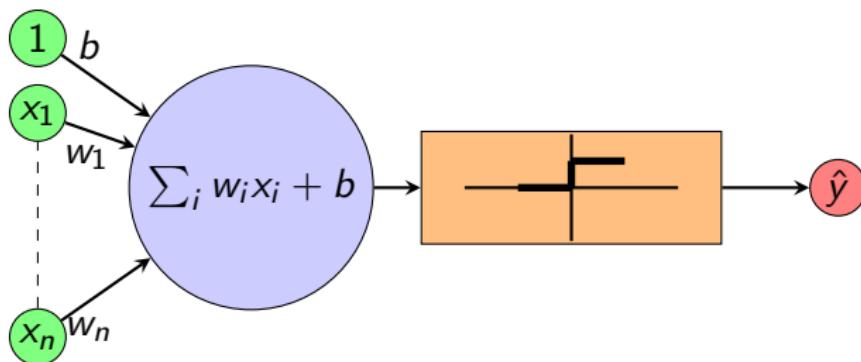
Pokud se pokusíme oddělit objekty z lineárně neseparovatelné množiny dat pomocí přímky, vzniknou chybně klasifikované objekty.

Perceptron

Definice

Perceptron je nejjednodušší forma jednotky neuronové sítě, schopná provádět úlohy binární klasifikace.

Obrázek: Model perceptronu.

Perceptron

- ▶ **Matematický zápis:** Výstup $\hat{y}$ perceptronu pro vstupní vektor $\mathbf{x} = (x_1, x_2, \dots, x_n)$ a váhy $\mathbf{w} = (w_1, w_2, \dots, w_n)$ se vypočítá podle následujícího vzorce:

$$\hat{y} = \text{Step}\left(\sum_{i=1}^n x_i \cdot w_i + b\right)$$

kde b je parametr posunu (bias) a $\text{Step}(z)$ je skoková funkce definovaná takto:

$$\text{Step}(z) = \begin{cases} 1, & \text{pokud } z > 0 \\ 0, & \text{jinak} \end{cases}$$

- ▶ **Rozhodovací hranice:** Perceptron klasifikuje vstupy na základě lineární rozhodovací hranice ve vstupním prostoru.

Perceptron – průchod vpřed: příklad

Příklad – výchozí parametry

Uvažujme perceptron se dvěma vstupními příznaky $x_1 = 1,2$ a $x_2 = -0,7$, váhami w_1 , w_2 a posunem b . Váhy a posun: $w_1 = 0,6$, $w_2 = -0,8$, $b = -0,5$.

- ▶ **Výpočet průchodu vpřed:** Vážený součet vstupů a posunu se spočítá následovně:

$$z = x_1 \cdot w_1 + x_2 \cdot w_2 + b$$

- ▶ **Aktivace:** Použitím skokové funkce určíme výstup $\hat{y}$:

$$\hat{y} = \text{Step}(z) = \begin{cases} 1, & \text{pokud } z > 0 \\ 0, & \text{jinak} \end{cases}$$

- ▶ **Příklad výpočtu:** Pro $x_1 = 1,2$ a $x_2 = -0,7$ spočítáme

$$\hat{y} = \text{Step}(1,2 \cdot 0,6 + (-0,7) \cdot (-0,8) - 0,5) = \text{Step}(0,78) = 1$$

Trénování perceptronu: Aktualizace vah a posunu

Cíl

Natrénovat perceptron tak, aby správně klasifikoval vstupní vzory úpravou svých vah (w) a posunu (b).

- ▶ **Aktualizační pravidlo:** Váhy a posun se upravují pomocí perceptronového učícího algoritmu. Pro chybně klasifikovaný vstup (x, y), kde y je cílový výstup (0 nebo 1) a $\hat{y}$ je predikovaný výstup, platí následující pravidlo:

$$w_i \leftarrow w_i + \alpha \cdot (y - \hat{y}) \cdot x_i$$
$$b \leftarrow b + \alpha \cdot (y - \hat{y})$$

kde α je učící rychlosť (learning rate) a x_i je i -tá složka vstupného vektoru x .

- ▶ **Dopad:** Toto pravidlo posouvá rozhodovací hranici blíže ke špatně klasifikovanému bodu, čímž zlepšuje přesnost klasifikace perceptronu.

Perceptron – aktualizace vah: příklad

- ▶ **Cíl:** Natrénovat perceptron ke správné klasifikaci vstupů.
Uvažujme chybně klasifikovaný vstup $\mathbf{x} = (1,2, -0,7)$ s cílovým výstupem $y = 0$.
- ▶ **Počáteční váhy a posun:** $w_1 = 0,6$, $w_2 = -0,8$, $b = -0,5$.
- ▶ **Predikce:** Spočítejme vážený součet plus posun:

$$z = 1,2 \times 0,6 + (-0,7) \times (-0,8) + (-0,5) = 0,78$$

- ▶ **Chybná klasifikace:** Predikovaný výstup $\hat{y} = \text{Step}(0,78) = 1$ neodpovídá cílovému výstupu $y = 0$.
- ▶ **Aktualizace vah:** Aktualizujme váhy pomocí učící rychlosti $\alpha = 0,1$ a perceptronového pravidla učení:

$$w_1 \leftarrow 0,6 + 0,1 \cdot (0 - 1) \cdot 1,2 = 0,48$$

$$w_2 \leftarrow -0,8 + 0,1 \cdot (0 - 1) \cdot (-0,7) = -0,73$$

$$b \leftarrow -0,5 + 0,1 \cdot (0 - 1) = -0,6$$

Perceptron – aktualizace vah: příklad

- ▶ **Aktualizace vah:** Aktualizujme váhy pomocí učící rychlosti $\alpha = 0,1$ a perceptronového pravidla učení:

$$w_1 \leftarrow 0,6 + 0,1 \times (0 - 1) \times 1,2 = 0,48$$

$$w_2 \leftarrow -0,8 + 0,1 \times (0 - 1) \times (-0,7) = -0,73$$

$$b \leftarrow -0,5 + 0,1 \times (0 - 1) = -0,6$$

- ▶ **Další predikce:**

$$z = 1,2 \times 0,48 + (-0,7) \times (-0,73) + (-0,6) = 0,487$$

- ▶ Výstup váženého součtu před aktualizací vah byl 0,78, po úpravě vah 0,487.
- ▶ Stále se jedná o chybně klasifikovaný případ, ale výsledek je blíže očekávané hodnotě.

Perceptron – aktualizace vah: příklad

Úloha

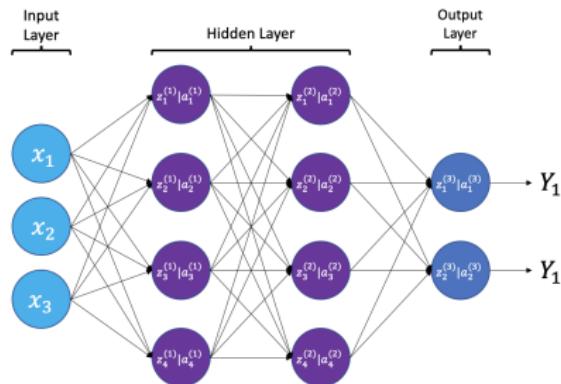
Proveďte další aktualizaci vah a biasu pro vstup $\mathbf{x} = (1,2, -0,7)$ s cílovým výstupem $y = 0$.

- ▶ Váhy: $w_1 = 0,48$, $w_2 = -0,73$, $b = -0,6$

Proveďte predikci pro nové váhy a bias.

Hustě propojené neuronové sítě (DNN)

- ▶ Hustě propojené neuronové sítě (DNN), se skládají z vrstev neuronů, které jsou vzájemně propojené.
- ▶ Každý neuron v jedné vrstvě je propojen se všemi neurony ve vrstvě následující.

Hustě propojené neuronové sítě (DNN) – Aplikace, ukázka

- ▶ Hustě propojené neuronové sítě (DNN) jsou základem hlubokého učení a dokáží modelovat složité vzory v datech.
- ▶ Jsou široce využívány v různých oblastech, včetně rozpoznávání obrazu a řeči, zpracování přirozeného jazyka a hraní her.
- ▶ DNN používají aktivační funkce jako ReLU (Rectified Linear Unit) nebo sigmoid, které zavádějí nelinearitu a umožňují tak učení složitých vztahů v datech.

Aktivační funkce

Motivace

Aktivační funkce zavádějí do neuronové sítě nelinearitu, což jí umožňuje učit se složité vzory v datech.

Správná volba může zlepšit rychlosť učení. **Problém mizejícího**

gradientu – pro velmi velké hodnoty x je výstup velmi malý, což může způsobit velmi pomalou aktualizaci vah, a potenciálně dokonce zastavení učení.

Vizualizace sigmoidální funkce

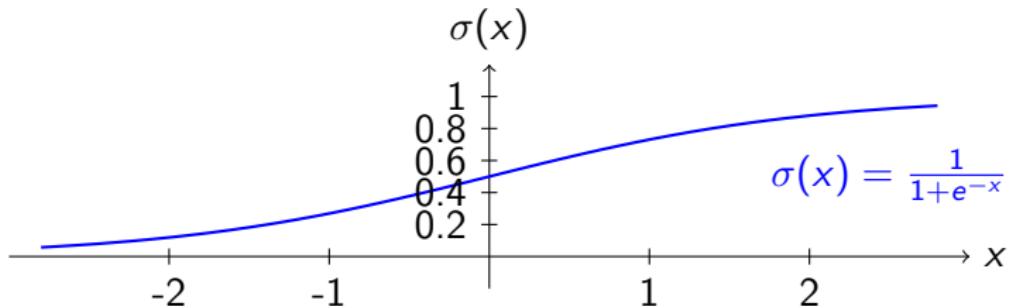
Sigmoid

$$\sigma(x) = \frac{1}{1+e^{-x}}$$

Rozsah: (0, 1)

Výstup: Stlačuje vstupní hodnoty do intervalu mezi 0 a 1.

Používaná ve starších sítích, problém s mizejícím gradientem.

Vizualizace ReLU funkce

ReLU (Rectified Linear Unit)

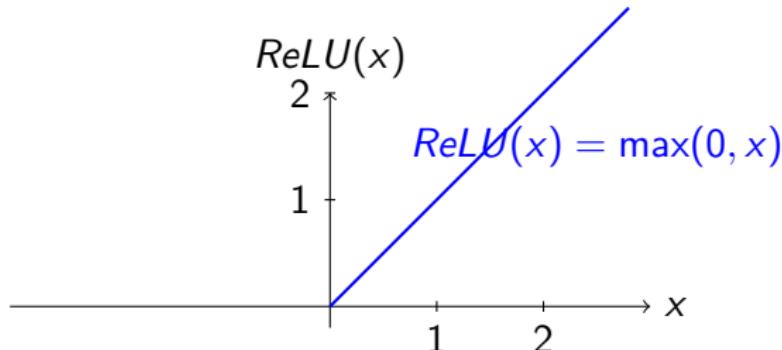
$$\text{ReLU}(x) = \max(0, x)$$

Rozsah: $[0, \infty)$

Výstup: Kladné hodnoty ponechá beze změny, záporné nastaví na 0.

Používá se k řešení problému mizejícího gradientu.

Součást moderních hlubokých neuronových sítí.

Ztrátové funkce

Úloha

Ztrátové funkce měří rozdíl mezi predikovanými hodnotami (výstup neuronové sítě) a skutečnými hodnotami (tzv. ground truth) ve školicích datech.

- ▶ **Střední kvadratická chyba (MSE):**

$$\text{MSE} = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N (y_i - \hat{y}_i)^2$$

Měří průměrný čtvercový rozdíl mezi predikcemi ($\hat{y}_i$) a skutečnými hodnotami (y_i).

- ▶ **Binární křížová entropie:**

$$-\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N [y_i \log(\hat{y}_i) + (1 - y_i) \log(1 - \hat{y}_i)]$$

Používá se pro úlohy binární klasifikace, penalizuje odchylky od skutečných třídních štítků.

- ▶ **Kategorická křížová entropie:** $-\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N \sum_{j=1}^C y_{ij} \log(\hat{y}_{ij})$

Používá se pro vícetřídní klasifikaci, kde C je počet tříd.

Zpětná propagace (Backpropagation)

Definice

Zpětná propagace je algoritmus učení s učitelem, který se používá pro trénování umělých neuronových sítí. Jedná se o metodu efektivního výpočtu gradientů ztrátové funkce vzhledem k vahám v síti.

► Kroky:

- 1. Průchod vpřed (Forward Pass):** Spočítej predikovaný výstup neuronové sítě pomocí aktuálních vah.
- 2. Výpočet ztráty (Loss Computation):** Urči ztrátu mezi predikovaným výstupem a skutečnými cílovými hodnotami.
- 3. Zpětný průchod (Backpropagation):** Vypočítej gradienty ztráty vůči parametrům sítě (vahám a posunům) pomocí pravidla pro derivaci složené funkce (chain rule).
- 4. Gradientní sestup (Gradient Descent):** Aktualizuj váhy a posuny sítě pomocí vypočtených gradientů za účelem minimalizace ztráty.

Zpětná propagace (Backpropagation)

► Klíčové pojmy:

- ▶ **Pravidlo pro derivaci složené funkce (Chain Rule):** Zpětná propagace využívá řetězové pravidlo z diferenciálního počtu k efektivnímu výpočtu gradientů v neuronové síti s více vrstvami.
- ▶ **Rychlosť učení (Learning Rate):** Rychlosť učení je hyperparametr, ktorý určuje veľkosť krokov provádzencích pri gradientném sestupe.
- ▶ **Iterace:** Zpětná propagace zahrnuje vícenásobné iterace (epochy) pries celý trénovací dataset za účelem optimalizacie parametru sítia.

Zpětná propagace: Matematický zápis

Cíl:

Minimalizovat ztrátovou funkci L úpravou vah a posunů (biasů) neuronové sítě pomocí gradientního sestupu.

- ▶ **Odvození:** Pomocí řetězového pravidla se derivace ztráty vzhledem k vahám ve vrstvě l vypočítá následovně:

$$\frac{\partial L}{\partial W_{ij}^{(l)}} = \frac{\partial L}{\partial z_i^{(l+1)}} \cdot \frac{\partial z_i^{(l+1)}}{\partial W_{ij}^{(l)}}$$

$$\frac{\partial L}{\partial b_i^{(l)}} = \frac{\partial L}{\partial z_i^{(l+1)}}$$

kde $z_i^{(l+1)}$ je vstup do neuronu i ve vrstvě $l + 1$.

Zpětná propagace: Matematický zápis

- ▶ **Aktualizace vah:** Po výpočtu gradientů se váhy a posuny aktualizují pomocí gradientního sestupu:

$$W_{ij}^{(l)} = W_{ij}^{(l)} - \alpha \frac{\partial L}{\partial W_{ij}^{(l)}}$$

$$b_i^{(l)} = b_i^{(l)} - \alpha \frac{\partial L}{\partial b_i^{(l)}}$$

kde α je rychlosť učení (learning rate).

Zpětná propagace: Derivace ve ztrátové funkci

Ztrátová funkce: $L = \frac{1}{2}(y - \hat{y})^2$ (Střední kvadratická chyba)

Výstupní vrstva:

- ▶ **Predikovaný výstup:** $\hat{y}$
- ▶ **Cílový výstup:** y

Derivace ztráty podle predikovaného výstupu:

$$\frac{\partial L}{\partial \hat{y}} = \hat{y} - y$$

Zpětné šíření chyby:

- ▶ **Gradient ve výstupní vrstvě:** $\delta^{(výstup)} = \frac{\partial L}{\partial \hat{y}}$
- ▶ **Použití řetězového pravidla pro předchozí vrstvy:** Derivace se počítají zpětně sítí pomocí řetězového pravidla.

Zpětná propagace: Derivace pomocí řetězového pravidla

Neuron ve skryté vrstvě: $z = \sum_i (w_i \cdot x_i) + b$

Aktivační funkce: $a = \sigma(z)$ (např. Sigmoid)

Derivace ztráty podle výstupu aktivační funkce:

$$\frac{\partial L}{\partial a} = \frac{\partial L}{\partial \hat{y}} \cdot \frac{\partial \hat{y}}{\partial a}$$

Derivace aktivační funkce:

$$\frac{\partial a}{\partial z} = a \cdot (1 - a)$$

(pro sigmoidální funkci)

Derivace ztráty podle výstupu neuronu:

$$\frac{\partial L}{\partial z} = \frac{\partial L}{\partial a} \cdot \frac{\partial a}{\partial z}$$

Zpětná propagace: Derivace pomocí řetězového pravidla

Derivace ztráty podle vah a posunu:

$$\frac{\partial L}{\partial w_i} = \frac{\partial L}{\partial z} \cdot x_i$$

$$\frac{\partial L}{\partial b} = \frac{\partial L}{\partial z}$$

Poznámka:

- ▶ Derivace se počítají pomocí řetězového pravidla pro šíření chyby zpět sítí.

Nedotrénování (Underfitting)

Definice

Nastává, když je model strojového učení příliš jednoduchý na to, aby zachytíl základní vzory v datech. Dosahuje špatných výsledků nejen na trénovacích datech, ale i na dosud neviděných (testovacích) datech.

- ▶ **Příčiny nedotrénování:**
  - ▶ Příliš málo vstupních příznaků nebo příliš jednoduchá architektura modelu.
  - ▶ Nedostatečné trénování nebo příliš silná regularizace.
- ▶ **Řešení:** Zvaž zvýšení složitosti modelu přidáním více vrstev nebo neuronů, přidej relevantní vstupní příznaky, nebo prodluž dobu trénování. Také sběr rozmanitějších a reprezentativnějších trénovacích dat může zlepšit schopnost modelu učit se daný problém.

Přetrénování (Overfitting)

Definice

Nastává, když se model strojového učení naučí trénovací data až příliš dobře, včetně šumu a odlehlých hodnot. Dosahuje výborných výsledků na trénovacích datech, ale špatných na testovacích, protože se příliš zaměřil na specifika trénovacích dat.

- ▶ **Příčiny přetrénování:**
  - ▶ Příliš složitý model s příliš mnoha vstupními příznaky.
  - ▶ Málo trénovacích dat nebo absence vhodné regularizace.
- ▶ **Řešení:** Najít rovnováhu mezi složitostí modelu a velikostí datové sady. Problémy s nedotrénováním a přetrénováním lze řešit pomocí technik, jako je křížová validace, regularizace nebo výběr příznaků.